

MARIA WRÓBLEWSKA

Sekcja Fonotek Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

ORCID 0000-0001-6284-7491

**Pianista, kompozytor i mówca
utrwalony w nagraniach – o dyskografii
Ignacego Jana Paderewskiego (1860–1941)**

Streszczenie

W artykule omówiono główne założenia i realizację projektu *Dyskografia Ignacego Jana Paderewskiego*. Autorka podkreśla, że opracowanie aktualnego i kompleksowego katalogu nagrań kompozytora ułatwi prowadzenie badań nad jego twórczością. Szczegółowo przedstawia zawartość *Dyskografii*, a tekst uzupełniają rozważania na temat dawnych i współczesnych ocen Paderewskiego jako kompozytora i jako pianisty.

Słowa kluczowe

Ignacy Jan Paderewski, dyskografia, kompozytorzy polscy, muzyka polska, nagrania dźwiękowe, pianiści polscy

Dyskografia Ignacego Jana Paderewskiego powstała w 2023 roku w ramach programu „Białe plamy – muzyka i taniec”, ogłoszonego przez Narodowy Instytut Muzyki i Tańca, realizowanego poprzez granty przyznane w drodze konkursu¹. Pomysł pracy powstał wcześniej, w Samodzielnym Kole Muzykologów Stowarzyszenia Polskich Artystów Muzyków, a finalizacja zadania miała zbiec się w czasie z 80. rocznicą śmierci muzyka. Inne zadania autorek projektu spowodowały jednak, że termin podjęcia i wykonania pracy opóźnił się.

Dyskografię przygotowały cztery osoby: dr Katarzyna Janczewska-Sołomko (kierownik projektu), Jolanta Byczkowska-Sztaba i Maria Wróblewska odpowiadały za stronę merytoryczną, natomiast za formę pozwalającą na korzystanie z danych – Michał Swianiewicz, zajmujący się na co dzień edytorstwem. Dane zostały zgromadzone częściowo w poprzednich latach, w dużej części przez dr Katarzynę Janczewską-Sołomko, przede wszystkim na potrzeby publikacji *Dyskopedia poloników do 1918 roku* i *Dyskopedia poloników 1919–1939*². Skorzystano też z wcześniej opublikowanych prac, takich jak katalog nagrań Paderewskiego autorstwa doskonałego dziennikarza muzycznego i znawcy pianistyki Jana Webera, zamieszczony w druku poświęconym wystawie zorganizowanej w 125-lecie urodzin Ignacego Jana Paderewskiego w 1985 roku³. Pozostałą część materiału uzupełniano na bieżąco. Opisy powstały z autopsji na podstawie zbiorów nagrań zgromadzonych w polskich bibliotekach, a we wcześniejszych latach także w instytucjach zagranicznych, na podstawie internetowych katalogów największych bibliotek i archiwów na świecie: Biblioteki Kongresu w Waszyngtonie, British Library National Sound Archive, Bibliothèque Nationale de France, Deutsche Nationalbibliothek, a także m.in. biblioteki australijskiej, kanadyjskiej i hiszpańskiej. Korzystano też z dostępnych on-line komercyjnych baz danych, takich jak tworzona przez użytkowników *Discogs – Music Database and Marketplace* i powszechnie dostępnych, jak encyklopedia informacji i źródeł muzycznych *MusicBrainz*, prowadzona przez kalifornijską Fundację MetaBrainz. Taka różnorodność wymagała stałej kontroli przyjętych przed rozpoczęciem pracy zasad opisu, wśród których istotne było oznaczenie źródła pozyskania danych.

Potrzeba dostarczenia aktualnego i kompleksowego katalogu nagrań tak wybitnej w powszechnym odbiorze postaci, jaką był w polskim życiu kulturalnym i politycznym Ignacy Jan Paderewski, katalogu dopełniającego wcześniejsze tego typu opracowania, wydaje się wystarczającym uzasadnieniem podjęcia prac nad *Dyskografią*. Warto jednak zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt – niejednoznacznej na przestrzeni lat od śmierci mistrza do czasów współczesnych oceny jego sztuki wykonawczej i kompozytorskiej. Dostarczenie zatem w tak podstawowej postaci, jaką

¹ *Dyskografia Ignacego Jana Paderewskiego (1860–1941) – katalog nagrań*, projekt nr 210 w programie „Białe plamy – muzyka i taniec”, edycja 2022/23.

² K. Janczewska-Sołomko, *Dyskopedia poloników do 1918 roku*, t. 1–3, Warszawa 2002; K. Janczewska-Sołomko, M. Pieńkowski, *Dyskopedia poloników do roku 1918. Suplement*, Warszawa 2021; K. Janczewska-Sołomko, *Dyskopedia poloników 1919–1939*, Warszawa 2013.

³ J. Weber, *Paderewski i jego płyty. Dyskografia*, [w:] *Ignacy Jan Paderewski 1860–1941. Katalog wystawy w 125-lecie urodzin*, Warszawa 1985, s. 39–61.

jest dyskografia, materiału źródłowego do dalszych badań, wydaje się w tym świetle jeszcze bardziej zasadne.

Materiał *Dyskografii* zgromadzono w bazie danych, korzystając z programu MAK, za pomocą którego przez wiele lat liczne polskie biblioteki opracowywały zbiory i prezentowały informację katalogową. Baza danych po przekształceniu otrzymała dwie formy edycyjne: tekst w formacie pdf stanowiący podstawę przyszłego druku i zapis tabelaryczny wygenerowany w ogólnodostępnym programie Microsoft Excel. Ta uproszczona w odniesieniu do zapisu pdf forma *Dyskografii* została umieszczona na stronie internetowej Stowarzyszenia Polskich Artystów Muzyków jako ogólnodostępny zbiór informacji.

Dyskografia w formie przygotowanej do druku została podzielona na cztery działy, poprzedzone wstępem oraz wykazem skrótów, symboli i źródeł: *Ignacy Jan Paderewski jako kompozytor*, *Ignacy Jan Paderewski jako pianista*, *Ignacy Jan Paderewski jako mówca*, *Varia*. Dostęp do opisów zapewniają trzy indeksy: indeks osób, indeks zespołów wykonawczych i indeks firm fonograficznych. Głównym elementem porządkującym w poszczególnych działach *Dyskografii* jest ujednolicona nazwa kompozytora lub autora oraz ujednolicony zapis tytułu utworu. Dla haseł tytułowych przyjęto wersję podaną w *Encyklopedii muzycznej PWM*⁴. W obrębie hasła tytułowego opisy ułożone są według formy tytułu występującej w nagraniu. W pierwszym dziale poświęconym w całości dziełom Paderewskiego, jak również w dziale gromadzącym opisy jego mów, pominięto z oczywistych względów nazwisko kompozytora i autora. *Dyskografia* liczy 4306 opisów, z zastrzeżeniem, że część opisów w przypadkach, w których Paderewski jest zarówno autorem, jak i wykonawcą prezentowanych utworów, zamieszczona została dwukrotnie, by uniknąć dużej liczby odsyłaczy w tekście. Tych zdublowanych opisów jest około trzysta. Pierwszy dział zawiera 1893 opisy, drugi dział (wykonania Paderewskiego) – 2352 opisy, w trzecim dziale znalazły się 22 opisy jego przemówień, a w ostatnim dziale – 39 opisów różnych materiałów. Opisy zebrane w *Dyskografii* dotyczą różnych edycji pojedynczego nagrania, stąd faktyczna liczba nagrań jest mniejsza niż liczba ich publikacji. W uwadze stanowiącej element opisu zaznaczono, czy dotyczy on reedycji wcześniejszego nagrania oraz – jeżeli udało się to ustalić – jakie było pierwsze wydanie nagrania.

Zgodnie ze sztuką edytorską zastosowano układ tekstu w dwóch kolumnach, a dla wygody użytkowników w żywej paginie podano tytuły działów i numery pozycji katalogu znajdujące się na danej stronie. Opis nagrania – nie zawsze pełny z powodu braku możliwości ustalenia wszystkich danych lub wątpliwości co do ich wiarygodności – zawiera następujące elementy:

- tytuł utworu (samodzielnego, całego cyklu lub jego części, fragmentu utworu) w wersji występującej w źródle;
- nazwisko i imię kompozytora w formie występującej w źródle, nazwisko i imię autora opracowania (aranżacji, transkrypcji) oraz autora tekstu utworu;

⁴ *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*, t. 1–12, red. E. Dziębowska, Kraków 1979–2012.

- nazwiska i imiona wykonawców-solistów wraz z określeniem środka wykonawczego, kierowników chórów i dyrygentów, nazwy zespołów muzycznych (chórów, orkiestr i innych);
- nazwę i numer wydawniczy nagrania oraz numery matryc nośnika dźwięku;
- dane dotyczące nagrania (datę, miejsce i nazwę firmy – producenta nagrania);
- dane dotyczące wydania (miejsce wydania, nazwę firmy wydawniczej i datę);
- informacje o reedycji;
- opis nośnika dźwięku i jego cechy fizyczne (liczbę i rodzaj nośnika, wielkość, szybkość odtwarzania, sposób zapisu dźwięku, czas nagrania i inne);
- nazwisko i imię reżysera nagrania;
- tytuł opisywanej publikacji dźwiękowej (np. albumu płytowego, w którym zawarto nagrane utwory) i inne uwagi;
- źródła opisu⁵.

W *Dyskografii* zrezygnowano ze szczegółowych danych o lokalizacji poszczególnych nagrań (dostęp do egzemplarzy w określonych zbiorach), uznając, że w znacznej liczbie opisów konieczne byłoby pominięcie tego elementu ze względu na brak informacji.

Dyskografia w formie tabelarycznej zawiera 4016 opisów. Pozwala na sortowanie danych w obrębie poszczególnych kolumn rosnąco lub malejąco, według alfabetu lub według wielkości zapisu cyfrowego. Każda z kolumn zawiera jeden rodzaj danych: nazwę kompozytora, ujednolicony tytuł cyklu lub pojedynczego utworu, występujący w nagraniu tytuł utworu samodzielne, tytuł będący częścią cyklu lub częścią większego utworu⁶, nazwy wykonawców-solistów, dyrygentów i kierowników chóru, zespołów wokalnych i zespołów instrumentalnych, nazwiska reżyserów nagrania, nazwę i numer wydawniczy z określeniem nośnika dźwięku, datę wydania publikacji, datę nagrania, nazwę autora opracowania utworu.

Najstarszym nagraniem odnotowanym w *Dyskografii* jest fortepianowa transkrypcja *Marsza cygańskiego* z opery *Manru* w wykonaniu Carla Christiana Müllera⁷, zarejestrowana w 1902 roku na wałku fonograficznym, rok po europejskiej prapremierze utworu i w roku jego premiery amerykańskiej, co świadczy o dobrym odbiorze dzieła⁸. Sprawcą nagrania był bibliotekarz Metropolitan Opera House Lionel Mapleson, który – zafascynowany fonografem Thomasa A. Edisona – w latach 1900–1904 nagrał na żywo około 140 wałków fonograficznych, rejestrując na nich przede wszystkim największych ówczesnie występujących

⁵ W wykazie źródeł za pomocą określenia „autopsja” oznaczono opisy, których podstawą była publikacja dostępna w bibliotece, archiwum lub kolekcji prywatnej.

⁶ Na przykład *Menuet G-dur z Humoresques de concert* op. 14 czy aria *Jako gdy wśród skwaru* z opery *Manru*.

⁷ Carl Christian Müller (1831–1914) był niemieckim kompozytorem i muzykiem działającym w Stanach Zjednoczonych, na początku XX wieku etatowym pianistą-akompaniatorem w Metropolitan Opera w Nowym Jorku.

⁸ Zob. A. Piber, *Recepcja „Manru” w USA*, [w:] *Warsztat kompozytorski, wykonawstwo i koncepcje polityczne Ignacego Jana Paderewskiego. Materiały z sesji naukowej, Kraków 3–6 maja 1991*, red. W. Marchwica, A. Sitarz, Kraków 1991, s. 120–133.

w Metropolitan artystów. Obecnie niezwykle cenne wałki fonograficzne Maplesona znajdują się w Rodgers and Hammerstein Archives of Recorded Sound – oddziale New York Public Library⁹. Natomiast najnowsze publikacje opisane w *Dyskografii* pochodzą z 2023 roku.

Pierwszy dział przygotowanej do druku *Dyskografii* zawiera nagrania utworów Paderewskiego w jego autorskich wykonaniach i zapisach dźwiękowych innych muzyków. Komponowanie było dla Paderewskiego niezwykle ważne. Wspominał o tym w *Pamiętnikach*, pisząc: „[...] tym, co daje w życiu największe szczęście, jest praca twórcza”¹⁰. Paderewski tworzył muzykę między 1876 a 1909 rokiem; później, przez ponad trzydzieści lat swego życia, skupiał się na koncertowaniu i działalności społeczno-politycznej¹¹. Pierwsze muzyczne próbki, które, niestety, nie zachowały się, tworzył w wieku zaledwie kilku lat – odwzorowywał wówczas budowę i harmonię granych przez siebie utworów. Podstawową wiedzę o komponowaniu zdobył po raz pierwszy podczas nauki w Instytucie Muzycznym w Warszawie. Potem odbył krótkie studia w Berlinie: kontrapunktu u Friedricha Kiela (przez sześć miesięcy w 1882 roku) i orkiestracji u Heinricha Urbana (także w wymiarze sześciu miesięcy w 1884 roku)¹². Paderewski świadomie tworzył w tradycji romantycznej, którą oczywiście rozwijał zgodnie z późnoromantycznymi trendami końca XIX wieku (gatunki muzyczne, środki tonalno-melodyczne, charakter instrumentacji). Sam najbardziej cenił swoje ostatnie utwory, wykazujące cechy modernizmu: op. 21, 22 i 23¹³. Wybitni kompozytorzy, jak Anton Rubinstein, Johannes Brahms, Piotr Czajkowski, Camille Saint-Saëns dostrzegali jego talent twórczy i cenili jego muzykę. Większość utworów Paderewski wielokrotnie wykonywał sam, grali je także inni muzycy, renomowane orkiestry i słynni dyrygenci. Najbardziej krytycznie twórczość Paderewskiego oceniali niektórzy polscy muzycy i muzykolodzy, np. Karol Szymanowski bardzo negatywnie odniósł się do *Symfonii „Polonia”*¹⁴.

Przegląd opisów pierwszego działu *Bibliografii* pokazuje, jak wielu dobrych i wybitnych muzyków miało w swoim repertuarze i nagrało utwory Paderewskiego. Jest wśród nich cieszący się znaczną popularnością na początku XX wieku włoski tenor Giuseppe Anselmi, który około 1908 roku zarejestrował w tłumaczeniu na język włoski arię *Jako gdy wśród skwaru* z opery *Manru*. Dwa lata później wybitna polska sopranistka Janina Korolewicz-Waydowa nagrała dla firmy Pathé płytę z pieśnią *Dudziarz* op. 18 nr 2. Z 1916 roku pochodzi wykonanie Józefa Hofmanna

⁹ A provisional Mapleson cylinder chronology, [w:] „ARSC Journal” 1981, vol. 13, no. 3, <https://www.arsc-audio.org/journals/v13/v13n3p173-175.pdf> [dostęp: 1.09.2024].

¹⁰ I. J. Paderewski, *Pamiętniki*, spisała M. Lawton, Kraków 1986, s. 398; o znaczeniu twórczości pisał także w innych miejscach wspomnień.

¹¹ Podejmował liczne inicjatywy społeczne, zaangażowany był też w działalność polityczną; od 1937 roku zajmował się przygotowaniem edycji dzieł Fryderyka Chopina.

¹² Obaj zasłużeni pedagodzy dostrzegali talent kompozytorski Paderewskiego i doceniali jego wczesne utwory; por. M. Perkowska-Waszek, *Paderewski i jego twórczość. Dzieje utworów i rys osobowości kompozytora*, Kraków 2010, s. 433–434.

¹³ *Sonata es-moll* op. 21, *Douze mélodies sur des poésies de Catulle Mendès* op. 22, *Variations et fugue sur un thème original es-moll* op. 23; por. M. Perkowska-Waszek, *Paderewski Ignacy Jan*, [w:] *Encyklopedia muzyczna PWM. Część biograficzna*, t. 7, red. E. Dziębowska, Kraków 2002, s. 258.

¹⁴ Por. M. Perkowska-Waszek, *Paderewski i jego twórczość...*, s. 439.

*Menuet célèbre*¹⁵, a w okresie międzywojennym ten sam utwór nagrał inny wybitny polski pianista Ignacy Friedman oraz rosyjski wirtuoz i kompozytor Siergiej Rachmaninow. W 1922 roku ukazała się rolka pianolowa z nagraniem włoskiego kompozytora i pianisty Ferruccio Busoniego, zawierająca utwór Paderewskiego *Caprice (genre Scarlatti)*¹⁶.

Po II wojnie światowej kompozycje Ignacego Jana Paderewskiego nagrywali przede wszystkim polscy pianiści: Lidia Grychtołówna, Ryszard Bakst, Halina Czerny-Stefańska, Piotr Paleczny, a z pianistów zagranicznych m.in. pochodzący z Wietnamu światowej sławy muzyk i pedagog, zwycięzca X Konkursu Chopinowskiego Dang Thai Son. Niejako wyspecjalizowali się w wykonaniach utworów Paderewskiego: Adam Wodnicki, Waldemar Malicki i Karol Radziwonowicz, który uczestniczył w wydaniu nagrań kompletu dzieł kompozytora.

W dwóch pierwszych działach *Dyskografii* można odnotować bardziej i mniej popularne utwory, np. niektóre kompozycje Paderewskiego zostały nagrane tylko na potrzeby wydania jego dzieł wszystkich. Wyjątkowe miejsce zajmuje natomiast jeden utwór – *Menuet G-dur*, będący numerem 1 w op. 14 *Humoresques de concert*. Aż 660 opisów dotyczy jego edycji, co stanowi około 15 procent wszystkich wyszczególnionych nagrań. W tej liczbie są wydania zapisów dźwiękowych samego Paderewskiego i innych pianistów oraz 250 opisów odnoszących się do opracowań tego utworu, który znalazł się w czołówce miniatur muzyki klasycznej, dorównując popularnością na przykład słynnej *Bagateli a-moll* Ludwiga van Beethovena, znanej pod obiegowym tytułem *Für Elise*. Z transkrypcji *Menueta G-dur* można wymienić: przeznaczone na tubę i fortepian¹⁷, na klawesyn, akordeon, ksylofon, gitarę z orkiestrą, kwartet smyczkowy, różne rodzaje orkiestr i zespołów, także rozrywkowych, i wreszcie nagrania z towarzyszącymi fortepiano-wi instrumentami smyczkowymi, zarejestrowane przez niezwykle popularnego w Ameryce muzycznego showmana, pianistę i dyrygenta Liberacego¹⁸.

W drugim dziale *Dyskografii* opisano nagrania własne Paderewskiego. Paderewski-pianista spotykał się od początku ze skrajnie różnymi ocenami. Jedni dostrzegali jego talent, inni twierdzili, że dobrym artystą-wykonawcą nie będzie. Nawet jeden z najwybitniejszych dziewiętnastowiecznych pedagogów gry fortepianowej Teodor Leszetycki, do którego Paderewski udał się na późne studia pianistyczne w 1884 roku, początkowo surowo ocenił jego predyspozycje wykonawcze¹⁹. W późniejszych latach publiczność uwielbiała Paderewskiego, a profesjonaliści, im dalej w wiek XX, tym bardziej jego sposób gry krytykowali, uważając go za *passé*. W tym świetle ocena gry Paderewskiego dokonana na podstawie analizy nagrań przez Jana Henrika Amberga, szwedzkiego muzykologa

¹⁵ Op. 14 nr 1.

¹⁶ Op. 14 nr 3.

¹⁷ W opracowaniu polskiego tubisty Zdzisława Piernika.

¹⁸ Właściwie Władziu Valentino Liberace (1916–1987), artysta estradowy pochodzenia polsko-włoskiego.

¹⁹ Por. I.J. Paderewski, *Pamiętniki...*, s. 115–116.

i pianistę, jest niezwykle ważna²⁰. Umieścił on sztukę wykonawczą Paderewskiego we właściwym kontekście, bez którego ocena jego gry jest fałszywa. Gra Paderewskiego ukształtowała się zgodnie z romantyczną, dziewiętnastowieczną tradycją pianistyczną, stąd takie w niej elementy stylistyczne, jak dyslokacja (przesunięcia melodii w prawej ręce w stosunku do akompaniamentu w lewej), arpeggiowane wykonywanie akordów i częste stosowanie tempa rubato. Paderewski jako może jedyny pianista w takim stopniu zachował ten sposób gry do końca swoich występów, w czasie kiedy prawie wszyscy koncertujący pianiści grali już w sposób nowoczesny. Stąd zrozumiałe są niektóre krytyczne oceny jego gry przez współczesnych. Dziś natomiast nagrania Paderewskiego są nieocenione dla poznania romantycznej stylistyki pianistycznej.

Odnosić należy też opinię Jana Webera, który zwrócił uwagę na fakt, że nagrania Paderewskiego nie oddają całego spektrum jego gry:

Są artyści, których kunszt wyraża się środkami prostszymi, często ograniczonymi do wąskiego pasma perfekcjonizmu manualnego i wrażliwości. Ich nagrania przewyższają w swych rezultatach poziom występu publicznego: artystom największym nie udawało się to prawie nigdy. Nie będzie przesadą stwierdzenie, że Paderewski stał na czele tych artystów, którzy w studiu gubili co najmniej połowę swej sztuki i swej nieprzeciętnej osobowości²¹.

Rejestracje dźwiękowe Paderewskiego można podzielić na pewne etapy, biorąc pod uwagę oczywiście chronologię, ale też sposób rejestracji muzyki:

- w latach 1905–1907 nagrał 24 utwory dla niemieckiej firmy M. Welte und Söhne z Fryburga Bryzgowijskiego, publikującej rolki pianolowe pod nazwą Welte-Mignon; na początku XX wieku firma pozyskała do nagrań na bardzo modnym w tym czasie nośniku dźwięku – rolce pianolowej – kilkudziesięciu najsłynniejszych pianistów i kompozytorów tego czasu;
- z lat 1911–1924 pochodzą nagrania płytowe rejestrowane akustycznie; w tym czasie muzyka odtwarzana z płyt nie była doskonała pod względem brzmieniowym i Paderewski długo zwlekał z decyzją o nagraniu; pierwsze 17 utworów zarejestrował w 1911 roku w swojej posiadłości Riond Bossom w Morges w Szwajcarii; w 1912 roku nagrywał już w studiach w Paryżu i Londynie; z lat 1914, 1917, 1922–1924 pochodzą amerykańskie nagrania wykonane w Camden i Nowym Jorku²²;
- z okresu 1921–1929 pochodzą opublikowane na amerykańskich rolkach Duo-Art nagrania przygotowane dla tej firmy lub wydania wcześniejszych nagrań niemieckich Welte-Mignon;
- z lat 1926–1938 pochodzą płytowe nagrania elektryczne, wykonane w Stanach Zjednoczonych, a pod koniec tego okresu także w Londynie.

²⁰ J.H. Amberg, *Zmiana percepcji pianistyki Ignacego Jana Paderewskiego na przestrzeni jego kariery*, referat wygłoszony podczas IX Ogólnopolskiej Konferencji Fonotek, Wrocław 2022 (tekst niepublikowany).

²¹ J. Weber, *Paderewski i jego płyty...*, s. 90.

²² Z pierwszej sesji nagraniowej w 1911 roku wydano sześć utworów na jednostronnych płytach; na rynek europejski wydano płyty z etykietą Gramophone, natomiast na rynek amerykański z etykietą Victor.

W stosunku do repertuaru koncertowego Paderewskiego (dziewięć koncertów fortepianowych i ponad dwieście utworów solowych, w tym własne utwory: *Koncert fortepianowy*, *Fantazja polska*, *Sonata es-moll*, wariacje i miniatury) nagrania stanowią zaledwie 30 procent. Jednak biorąc pod uwagę sceptyczne nastawienie Paderewskiego do nagrań studyjnych liczba siedemdziesięciu utrwalonych przez niego kompozycji, także w porównaniu z innymi współczesnymi mu pianistami, wydaje się dość znaczna. Nagrał kilka utworów własnych²³, dwa utwory z *Pieces de clavecin* F. Couperina, *Andante z wariacjami* Hob. XVII/6 J. Haydna, *Rondo* KV 511 W. A. Mozarta, *Sonatę cis-moll* op. 27 nr 2 L. van Beethovena, szereg utworów F. Chopina: *Berceuse*, *Poloneza es-moll* op. 26 nr 2, *A-dur* op. 40 nr 1, *As-dur* op. 53, *Balladę g-moll* i *As-dur*, *Scherzo cis-moll*, *Marsz żałobny* z *Sonaty b-moll*, trzy walce, sześć mazurków, osiem etiud, trzy nokturny, dwa preludia, ponadto utwory F. Schuberta (*Impromptus* i *Moment musicaux*), F. Mendelssohna-Bartholdy'ego (dwie *Pieśni bez słów*), R. Schumanna (pięć utworów), kilka utworów F. Liszta (dwie *Rapsodie węgierskie*, *Campanellę* i *Leggierezę*, transkrypcje F. Schuberta, F. Chopina i R. Wagnera), dwa *Tańce węgierskie* J. Brahmsa, *Walc-kaprys* – opracowanie K. Tausiga utworu J. Straussa oraz współczesne utwory C. Debussy'ego (pięć kompozycji), amerykańskiego kompozytora E. Schellinga (dwie kompozycje), Z. Stojowskiego (dwie kompozycje) i *Walc-kaprys* A. Rubinstein.

W drugim dziale liczne są oczywiście reedycje nagrań Paderewskiego na płytach długogrających, kasetach magnetofonowych i płytach kompaktowych.

Trzeci dział *Dyskografii* zawiera nieliczne zachowane w formie nagrań przykłady przemówień Paderewskiego. Część z nich jest kopią nagrań radiowych, inne zostały opublikowane współcześnie. Ten materiał uzupełnia bogatą korespondencję i różnego rodzaju oficjalne teksty pozostawione w formie pisanej²⁴.

Talent oratorski, poza zdolnościami pianistycznymi i kompozytorskimi, był wielkim atutem Paderewskiego. Ignacy Friedman (1882–1948), wybitny polski pianista, nieco młodszy od Paderewskiego, w przeprowadzonym w 1940 roku wywiadzie dla nowozelandzkiego radia powiedział:

Jego zdolności są wszechstronne. Gdyby nie był wielkim wirtuozem, byłby wielkim kompozytorem; szkoda, że nie poświęcił on więcej czasu na tworzenie. Jest on również jednym z najlepszych mówców, jakich słyszałem, i włada doskonale pięcioma językami. Przez pół wieku był najlepszym ambasadorem swojego kraju²⁵.

Umiejętności oratorskie wykorzystywał Paderewski szczególnie w publicznych wystąpieniach „na rzecz” ojczyzny. W *Pamiętnikach* wspominał: „Miałem nadzieję, że zostanę kimś, kimś wybitnym, aby w ten sposób pomóc Polsce – i to było ponad moimi artystycznymi aspiracjami”²⁶. To tłumaczy jego zaangażowanie w sprawy polityczne – dla Polski nawet odłożył na kilka lat karierę pianisty.

²³ Melodię *H-dur* z cyklu *Chants du voyageur* op. 8, trzy utwory z cyklu *Humoresques de concert* op. 14: nr 1 *Menuet w stylu Mozarta*, nr 3 *Kaprys w stylu Scarlatti*ego, nr 6 *Krakowiak fantastyczny*, ponadto *Legendę As-dur* i *Nokturn B-dur* z op. 16.

²⁴ Zob. np. Paderewski. *Mysli o Polsce i Polonii*, oprac. M. M. Drozdowski, A. Piber, Paris 1992.

²⁵ Na podstawie: S. Dybowski, *Słownik pianistów polskich*, Warszawa, 2003, s. 510.

²⁶ I. J. Paderewski, *Pamiętniki...*, s. 33.

W trzecim dziale warte odnotowania są:

- wypowiedź Ignacego Jana Paderewskiego po francusku, nazywana „Pożegnaniem Szwajcarii”, nagrana przez Radio Szwajcarskie we wrześniu 1940 roku i transmitowana do publiczności koncertu w Teatrze Wielkim w Lozannie, podczas którego wykonano kompozycje Paderewskiego; pianista nie był na koncercie obecny, ponieważ płynął w tym czasie ze Szwajcarii do Stanów Zjednoczonych; fragment tej wypowiedzi w tłumaczeniu na język polski jest następujący:

Moi drodzy słuchacze, z głębokim wzruszeniem myślę o chwili, gdy dotrze do was tych kilka słów. Chciałbym jedynie wyrazić wierne przywiązanie do waszego pięknego i szlachetnego kraju, wdzięczność za szczodłą gościnność, której doświadczałem przez długie lata. Niech Bóg ma was w swojej opiece, drodzy przyjaciele. Niech pozwoli waszemu krajowi żyć w pokoju i bezpieczeństwie. Jestem przekonany, że wasza głęboka miłość do odwiecznych tradycji ojczyznianych, pięknych i szlachetnych, które u was łączą się z wolnością i poszanowaniem istoty ludzkiej zawsze będzie wam wskazywać kierunek²⁷.

- krótkie przemówienie w 50. rocznicę amerykańskiego debiutu Paderewskiego *My dear American friends*, nagrane w 1941 roku;
- przemówienie Ignacego Jana Paderewskiego po angielsku – kopia z transmisji radia NBC z 16 maja 1941 roku z hotelu Buckingham w Nowym Jorku: na krótko przed śmiercią Paderewski zwrócił się do Amerykanów i Polonii, przedstawiając skalę zniszczeń i dramatyczną sytuację Polski oraz apelował o pomoc Amerykanów w wojnie.

W ostatnim dziale *Dyskografii* znalazły się materiały niemieszczące się – z powodów formalnych – we wcześniejszych jej częściach. Są tam między innymi:

- utwory dedykowane pianiście przez innych kompozytorów, np. w 1942 roku po jego śmierci przez Bełę Bartóka, Mario Castelnuovo-Tedesco i Eugène'a Goossensa;
- słuchowisko zatytułowane *Paderewski. Maestro, legenda epoki*, nagrane w Radiu Gdańsk w 1990 roku;
- film *Moonlight sonata* z udziałem Paderewskiego, wyprodukowany w 1936 roku w Nowym Jorku;
- film *Paderewski. Człowiek czynu, sukcesu i sławy*, wydany w 2014 roku;
- ciekawostka muzyczna *Paderewski drive polka* autorstwa i w wykonaniu Richa Kurdziela, amerykańskiego harmonisty o polskich korzeniach, opublikowana w 1964 roku w Buffalo na płycie zatytułowanej *Chicago polkas*.

W ostatnich kilkudziesięciu latach należy odnotować znaczne ożywienie w badaniach sztuki wykonawczej i działalności Ignacego Jana Paderewskiego, co nastąpiło po długim czasie celowego pomijania na gruncie polskim wielkiego artysty i męża stanu. W przekonaniu auterek *Dyskografia* może odegrać ważną rolę, a także być inspiracją do kolejnych prac naukowych. Ze względu na osobę Ignacego Jana Paderewskiego celem auterek *Dyskografii* jest jej opublikowanie w formie tradycyjnego druku, mimo wątpliwości towarzyszących dziś coraz częściej podejmowaniu takich przedsięwzięć: znaczące nakłady finansowe i szybka dezaktualizacja stanu źródeł w odniesieniu do liczby nowo powstających materiałów. W świe-

²⁷ Zob. Musée Paderewski, <https://paderewski-morges.ch/page.php?id=pl14> [dostęp: 1.09.2024].

tle powyższego warto docenić elektroniczną wersję *Dyskografii*, która – co prawda – ze względu na krótki czas trwania prac nie ma jeszcze profesjonalnej formy w zakresie prezentacji i przeszukiwania informacji, ale po uzupełnieniu tych braków mogłaby w przyszłości być wartościową, stale aktualizowaną bazą danych.

Bibliografia

- Amberg Jan Henrik (2022), *Zmiana percepcji pianistyki Ignacego Jana Paderewskiego na przestrzeni jego kariery*, referat wygłoszony podczas IX Ogólnopolskiej Konferencji Fonotek, Wrocław (tekst niepublikowany).
- Dybowski Stanisław (2003), *Słownik pianistów polskich*, Warszawa: Selene.
- Ignacy Jan Paderewski 1860–1941. *Katalog wystawy w 125-lecie urodzin* (1985), [red. E. Kruszevska, A. Zgorzelska], Warszawa: Zamek Królewski, Warszawskie Towarzystwo Muzyczne.
- Nizińska Hanna (2019), *Wygrał Polskę na fortepianie. Ignacy Jan Paderewski jako pianista i kompozytor*, „Rocznik Leszczyński”, t. 19, s. 15–41.
- Paderewski. *Myśli o Polsce i Polonii* (1992), oprac. M. M. Drozdowski, A. Piber, Paris: Editions Dembinski.
- Paderewski Ignacy Jan (1986), *Pamiętniki*, spisała M. Lawton, Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne.
- Perkowska Małgorzata (1990), *Diariusz koncertowy Ignacego Jana Paderewskiego*, Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne.
- Perkowska-Waszek Małgorzata (2010), *Paderewski i jego twórczość. Dzieje utworów i rys osobowości kompozytora*, Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Piber Andrzej (1991), *Recepcja „Manru” w USA*, [w:] *Warsztat kompozytorski, wykonawstwo i koncepcje polityczne Ignacego Jana Paderewskiego. Materiały z sesji naukowej, Kraków 3-6 maja 1991*, red. W. Marchwica, A. Sitarz, Kraków: Uniwersytet Jagielloński, s. 120–133.
- Suchowiejko Renata (2019), *Recepcja muzyki polskiej w Paryżu w latach 1919–1939. Analiza krytyczna źródeł prasowych*, „Muzyka polska za granicą”, t. 2, s. 9–29.

Pianist, composer and orator – about the Discography of Ignacy Jan Paderewski (1860–1941)

Summary

The Discography of Ignacy Jan Paderewski was created in 2023 as part of the “Białe plamy – muzyka i taniec” (“White Spots – Music and Dance”) program announced by the National Institute of Music and Dance.

Ignacy Jan Paderewski had numerous contributions to Polish culture, the country, and Polish society. As a pianist, he gained worldwi-

de fame. His compositions were performed during his lifetime by the most eminent musicians, orchestras, and conductors. Recorded speeches confirm his oratory skills and great patriotism. The discography allows one to trace, among other things, the history of his sound recordings, the reception of his music from the creation of works to contemporary times, and his extraordinary speaking abilities. It provides source material for studying his biography and work.

The Discography has two editorial forms: text prepared for printing in PDF format and a tabulated form in Microsoft Excel. The table is available at the Association of Polish Musicians website.

The materials for the discography were collected from autopsies and based on previous printed and electronic publications. It is divided into four sections: Paderewski's Recordings, Recordings of Paderewski's Works, Recordings of Paderewski's Speeches, and the Varia section. Indexes have been prepared to search for the following elements in the descriptions of the Discography: personal names (composers, authors of arrangements, lyricists, performers, recording directors), names of musical ensembles, and recording companies.

The authors of the Discography aim to publish it in printed form and to continually expand the electronic version.

Keywords

Ignacy Jan Paderewski, discography, Polish composers, Polish music, sound recordings, Polish pianists

Pianist, Komponist und Redner, verewigt auf Tonträgern. Die Diskografie von Ignacy Jan Paderewski (1860–1941)

Zusammenfassung

Der Artikel stellt die wichtigsten Annahmen und die Umsetzung des Projekts „Diskographie von Ignacy Jan Paderewski“ vor. Der Autor hebt hervor, dass die Entwicklung eines aktuellen und umfassenden Katalogs der Aufnahmen des Komponisten die Erforschung seines Werks erleichtern wird. Darin werden die Inhalte der Diskographie detailliert dargestellt und der Text durch Betrachtungen zur früheren und gegenwärtigen Bewertung Paderewskis als Komponist und Pianist ergänzt.

Schlüsselwörter

Ignacy Jan Paderewski, Diskografie, polnische Komponisten, polnische Musik, Tonaufnahmen, polnische Pianisten

